

DZIEWIĄTY

ROK WOJNY

ANALIZA I NE

Aleksy Borówka
red. dr hab. Liubov Zharova

Protest przeciwko wojnie, fot. Sandra Krawczyszyn

ROK WOJNY

ANALIZA WYBRANYCH ASPEKTÓW

O AUTORZE I REDAKTORCE

Aleksy Borówka: członek zespołu INE, doktorant na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego, Przewodniczący Krajowej Reprezentacji Doktorantów w kadencji 2020. Autor kilkunastu prac naukowych, poświęconych naukom o bezpieczeństwie, polityce i administracji oraz stosunkom międzynarodowym. Laureat Międzynarodowych Olimpiad Geopolitycznych.

Liubov Zharova: dr hab. nauk ekonomicznych, profesor nadzwyczajny i kierownik Katedry Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych, Biznesu i Zarządzania na Ukraińsko-Amerykańskim Uniwersytecie Concordia (Kijów). Obecnie wykłada na Wyższej Szkole Ekonomiczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej. Prowadzi badania na temat makroekonomicznych aspektów polityki bezpieczeństwa i ochrony środowiska naturalnego.

„Tak więc widzimy, że wojna jest nie tylko czynem politycznym, lecz prawdziwym narzędziem polityki, dalszym ciągiem stosunków politycznych, przeprowadzeniem ich innymi środkami.”

-
Carl von Clausewitz, *O wojnie*

Schron, fot. Kaoru Ng

W SKRÓCIE

20.02
2014

Wojna rosyjsko-ukraińska stanowi realizację polityki Federacji Rosyjskiej za pomocą środków militarnych, której celem jest odzyskanie stref wpływów utraconych w wyniku upadku ZSRR. Właściwe rozpoczęcie wojny rosyjsko-ukraińskiej nastąpiło **20 lutego 2014 r.**, gdy Rosjanie rozpoczęli operację aneksji Autonomicznej Republiki Krymu. Do najważniejszych wniosków, wynikających z niniejszej analizy, zalicza się:

24.02
2022

24.02
2023

- Długofalowe trendy wskazują na niemal całkowite **wykorzenie prorosyjskich postaw** wśród społeczeństwa ukraińskiego;
- Po 9 latach Federacja Rosyjska **nie zrealizowała** celu politycznego wojny;
- Dokonując pełnoskalowej inwazji zbrojnej na Ukrainę, Rosja dała silny impuls do zdynamizowania współpracy sojuszniczej i **poszerzenia struktur NATO** o Szwecję i Finlandię;
- Pomimo wielkopowierzchniowych zniszczeń i spadku PKB w 2022 r. o ponad 30%, Ukraińcy nieustannie **przywracają działanie infrastruktury** niezbędnej do obudowy gospodarki;
- Kolejny etap wojny rosyjsko-ukraińskiej doprowadził do **największych migracji** w Europie od czasów zakończenia II wojny światowej;
- Agresja zbrojna na Ukrainę doprowadziła do **przyspieszenia zmian kulturowych**, pogłębiających i zacieśniających przynależność kultury ukraińskiej do cywilizacji Zachodu;
- Ukraińcy, którzy na bazie bohaterskiej obrony państwa **wzmocnili więzi narodowe**, będą dążyli do całkowitego wyparcia Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej z anektowanych terytoriów Ukrainy.

OBSZAR KONFLIKTÓW

Źródło: Opracowanie własne

LEGENDA

- Federacja Rosyjska
- Ukraina
- Terytorium Ukrainy będące pod rosyjską okupacją
- Państwa postowieckie, które Rosja zdestabilizowała
- Regiony destabilizowane przez Rosję

Mołdawia
Krym
Ługańsk
Donieck
Abchazja
Naddniestrze
Gruzja
Armenia
Osetia Południowa
Azerbejdżan
Górski Karabach

SPIS TREŚCI

01. Aspekt historyczny

05. Aspekt polityczny

08. Aspekt militarny

13. Aspekt ekonomiczno-ekologiczny

17. Aspekt społeczno-demograficzny

21. Aspekt cywilizacyjno-kulturowy

25. Podsumowanie

Aspekt

HISTORYCZNY

** W kontekście analizy kolejnego etapu wojny rosyjsko-ukraińskiej, mieszczącego się między 24 lutego 2022 r. a 23 lutego 2023 r. (zwanym dalej: „analizowanym okresem”), wartościowym jest wskazanie historycznego tła wybuchu wojny w 2014 r.*

W wyniku dekompozycji Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR), Federacja Rosyjska jako polityczna spadkobierczyni ZSRR[1] pogrążyła się w kryzysie, którego szczyt przypadł na połowę ostatniej dekady XX wieku[2]. Stabilizacja zbiegła się z objęciem przez Władimira Putina funkcji Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej w 1999 r., a następnie Prezydenta Federacji Rosyjskiej w roku 2000. Już w 2005 r., podczas wygłaszanego orędzia o stanie państwa

Władimir Putin uznał rozpad ZSRR za największą katastrofę geopolityczną XX wieku[3].

Sformułowanie to stało się geostrategicznym kompasem dla polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej, o czym Unia Europejska i NATO przekonały się już w 2008 r.

Zintensyfikowanie działań na rzecz zacieśniania współpracy w ramach Partnerstwa Wschodniego z Białorusią, Ukrainą, Mołdawią, Gruzją, Armenią i Azerbejdżanem oraz poparcie inicjatywy, wyrażone na szczycie Rady Europejskiej, spotkało się ze zbrojną reakcją Rosji. Wojna rosyjsko-gruzińska w sierpniu 2008 r. stanowiła wyraźną manifestację siły rosyjskiej, nastawionej na przeciwdziałanie jakimkolwiek konkurencyjnym przedsięwzięciom geopolitycznym, realizowanym w strefie postradzieckiej[4].

Dla Rosji, polityczną korzyścią tej wojny było nie tylko utrzymanie dominującego wpływu na Osetię Południową, przybliżającą wpływy Kremla do najważniejszej infrastruktury podaży paliw płynnych w regionie czy powiększenie zakresu faktycznej kontroli nad wybrzeżem Morza Czarnego w Abchazji. Rosjanie przekreślili możliwość pokojowego pogłębienia integracji ze strukturami Unii Europejskiej przez Gruzję i inne państwa kaukaskie, a Federacja Rosyjska potwierdziła swój wpływ na kwestię stabilności państw Kaukazu, ze szczególnym uwzględnieniem gwarancji bezpieczeństwa międzynarodowego Armenii.

Otoczenie rosyjskimi strefami wpływów Azerbejdżanu pozbawiło to państwo alternatywy wykorzystania istotnego położenia geopolitycznego do zacieśniania współpracy z Zachodem. Przykładem destabilizującego oddziaływania na obszar postsowiecki było zwrócenie się mołdawskiego Naddniestrza z wnioskiem o przyłączenie do Federacji Rosyjskiej w 2014 r.

Białoruś pod przywództwem Aleksandra Łukaszenki pozostaje pod silnymi wpływami rosyjskimi ze szczególnym uwzględnieniem istnienia Związku Białorusi i Rosji oraz nieudanymi próbami inkorporacji Białorusi przez Rosję, odrzuconymi przez białoruski parlament w 2002 r.

Szczególnie istotnym państwem w rosyjskiej polityce odzyskiwania stref wpływów na obszarze postradzieckim jest Ukraina. Równolegle do szans wynikających z możliwości kontroli najżyźniejszych ziem w Europie, powierzchni przekraczającej 600 tys. km², licznych złóż cennych surowców czy długiej linii brzegowej nad Morzem Czarnym, wyzwaniem dla Rosji tworzy kilkudziesięciomilionowe społeczeństwo, dążące do ścisłej integracji z Zachodem.

Upadek bipolarnego układu sił umożliwił odzyskanie niepodległości i suwerenności Ukrainy w 1991 r., co spotkało się z uznaniem przez Polskę za ledwie w kilka godzin po proklamacji[5].

W latach 90. XX wieku w Ukrainie, walczącej o wyjście z poważnego kryzysu gospodarczego, dokonały się istotne zmiany polityczne i społeczne, które zaowocowały przystąpieniem do *Non-Proliferation Treaty* w 1994 r. W zamian za przekazanie Federacji Rosyjskiej arsenału nuklearnego, pozostającego od czasów ZSRR na terytorium ukraińskim, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania oraz Federacja Rosyjska zobowiązały się do zagwarantowania Ukrainie nienaruszalności terytorialnej.

Memorandum Budapesztańskie[6] umożliwiło także nawiązanie współpracy z NATO na mocy Układu o partnerstwie z 1997 r.

Jednakże proces integracji Ukrainy ze strukturami Unii Europejskiej postępował znacznie wolniej, aniżeli w przypadku państw bałtyckich i został opóźniony w wyniku destabilizacji politycznej.

Pomarańczowa Rewolucja

wynikająca ze sfałszowania wyborów prezydenckich w 2004 r. i stanowiąca manifestację proeuropejskich dążeń Ukraińców, pozwoliła na ustabilizowanie systemu politycznego dopiero pod koniec pierwszej dekady XXI w., pozostawiając przestrzeń czasową do odbudowy rosyjskich wpływów politycznych. Już w listopadzie 2013 r. Prezydent Wiktor Janukowycz nie wywiązał się z publicznie głoszonych obietnic i nie podpisał umowy stowarzyszeniowej UE z Ukrainą[7], co wywołało największy protest w historii współczesnej Ukrainy.

Pomimo próby brutalnego stłumienia Euromajdanu, rezultatem ogólnopaństwowego ruchu społecznego była utrata władzy przez Prezydenta Janukowycza, który uciekł do Rosji w lutym 2014 r.

Upadek prorosyjskiej głowy państwa opierającej władzę o działalność Partii Regionów stanowił wyraźny sygnał dla Federacji Rosyjskiej o proeuropejskim i sceptycznym wobec Rosji nastawieniu władz i społeczeństwa Ukrainy.

Za bezpośrednią przyczynę wojny rosyjsko-ukraińskiej należy uznać przeświadczenie władz Kremla o braku możliwości osiągnięcia politycznej sprawczości w Ukrainie po utracie władzy przez Wiktora Janukowycza. Realizując politykę odzyskiwania strefy wpływów utraconej przez upadek ZSRR, Kreml kontynuował ją za pomocą środków militarnych.

Rozpoczęcie przez Federację Rosyjską 20 lutego 2014 r. operacji przejęcia Autonomicznej Republiki Krymu stanowiło właściwe rozpoczęcie wojny rosyjsko-ukraińskiej. Niemal bezkrwawe opanowanie ukraińskiego Półwyspu Krymskiego wraz z destabilizacją Obwodu Donieckiego oraz Obwodu Ługańskiego, skutkowało sterowaną przez Rosjan proklamacją niepodległości samozwańczych republik i wielowymiarowym kryzysem. Prezydentura Petra Poroszenki, wywodzącego się ze środowiska liderów Euromajdanu, upłynęła w całości w okresie walk w Zagłębiu Donieckim ze wspieranymi przez Federację Rosyjską separatystami.

Warto podkreślić, że obie strony konfliktu nie stosowały się zarówno do postanowień Protokołu Mińskiego z 5 września 2014 r.[8], jak i drugiego protokołu, podpisanego w Mińsku 12 lutego 2015 r.[9]

Podczas obecnie trwającej prezydentury Wołodymyra Zełenskigo, 22 lutego 2022 r. Rosja uznała tzw. Doniecką Republikę Ludową oraz tzw. Ługańską Republikę Ludową za niepodległe, otwierając drogę do ich włączenia do Federacji Rosyjskiej. Dwa dni później rozpoczął się kolejny etap wojny, związany z pełnoskalową inwazją Sił Zbrojnych Rosji na Ukrainę, której celem było przywrócenie sprawczości politycznej Rosji.

■ 1991

■ 2000

■ 2008

■ 2014

■ 2022

Aspekt

POLITYCZNY

Celem politycznym wojny rosyjsko-ukraińskiej jest *osiągnięcie sprawczości na terytorium Ukrainy przez władze Federacji Rosyjskiej*.

Dla Kremla, zdolność do efektywnego oddziaływania na decyzyjność w Ukrainie jest warunkiem utrzymania i poszerzenia strefy wpływów wypieranej przez współczesną, proeuropejską politykę ukraińską. Dla Rosjan, do najistotniejszych barier uniemożliwiających realizację polityki odzyskania rosyjskiej strefy wpływów w Ukrainie należą współczesne władze ukraińskie, realizacja polityki pogłębienia integracji z Zachodem zgodnie z wolą ukraińskiego społeczeństwa oraz dążenie do współpracy i nawiązania sojuszy militarnych z NATO.

Strategicznym celem kolejnego etapu wojny było *obalenie władz ukraińskich* z Prezydentem Wołodymyrem Zełenskim i Premierem Denisem Szmyhalem na czele.

Osadzenie w Kijowie marionetkowego rządu, całkowicie posłusznego dyktatowi kremlowskiemu, stanowiłoby najdogodniejszą formę zabezpieczenia realizacji interesu rosyjskiego w Ukrainie. W wymiarze symbolicznym i wizerunkowym, Prezydent Zełenski, Premier Szmyhal czy Mer Kijowa-Witalij Kliczko stali się symbolami politycznej niezłomności Ukrainy, zdobywając międzynarodowe uznanie.

Dojrzała i świadoma postawa Ukraińców, przejawiająca się w niemal jednomyślnym wystąpieniu przeciwko agresji rosyjskiej, stanowi o braku realizacji jednego z celów strategicznych przez agresora.

Kolejnym celem strategicznym Rosji jest *niedopuszczenie do pogłębienia politycznej współpracy Ukrainy z państwami Zachodu*, ze szczególnym uwzględnieniem państw i struktur Unii Europejskiej, Wielkiej Brytanii oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki. Pomimo destabilizacji wynikającej z aneksji Półwyspu Krymskiego, Obwodu Donieckiego i Obwodu Ługańskiego przez Rosję, Ukraina nie porzuciła wysiłków na rzecz integracji z UE.

Warto podkreślić, że 17 czerwca 2022 r. Komisja Europejska oficjalnie wydała zalecenie przyznania Ukrainie statusu państwa kandydującego do członkostwa w Unii Europejskiej[10]. Wygnanie Prezydenta Wiktora Janukowycza uwypukliło fiasko wymuszania w Ukrainie prorosyjskiej polityki, a przeświadczenie Rosjan o możliwości zdobycia przychylności społeczeństwa ukraińskiego w drodze eskalacji wojny, zostało rozwiane nieprzejednaną, antyrosyjską postawą Ukraińców. Co istotne, w Ukrainie niemal powszechnie zanika polityczność wyrażana prorosyjsko, co podkreśla bezsilność Rosji w próbach podsycania takich postaw wśród ukraińskiego społeczeństwa.

Do celów strategicznych Federacji Rosyjskiej należy także *uniemożliwienie nawiązania współpracy czy sojuszy militarnych przez Ukrainę*, ze szczególnym uwzględnieniem państw struktur NATO. To właśnie pełnoskalowa inwazja rosyjska z lutego 2022 r. dała impuls Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego do wzmocnienia wysiłków na rzecz pośredniej realizacji celu, do którego została powołana. Rosjanie już w pierwszych miesiącach działań zbrojnych przekonali się o solidarności politycznej zarówno sojuszu zbiorowej obrony, jak i poszczególnych państw go współtworzących.

Co istotne, zarówno Niemcy, jak i Francja, Węgry czy Turcja wielokrotnie podejmowały narrację i działania naruszające natowską linię ustosunkowania się do wojny rosyjsko-ukraińskiej, w szczególności w zakresie udzielania wsparcia czy kwestii poszerzenia sojuszu. Jednakże, w kontekście jednoznacznej postawy władz Finlandii i Szwecji w zakresie akcesji do Sojuszu Północnoatlantyckiego[10], Federacja Rosyjska ma świadomość negatywnych konsekwencji politycznych nieuzasadnionej agresji militarnej.

Pomimo związania pełnoskalową wojną Ukrainy, a przez to faktycznego uniemożliwienia jej akcesji do NATO, Kreml nie zdołał za pomocą siły sparaliżować współpracy ukraińsko-natowskiej. Równolegle, zderza się ze zdynamizowaniem działalności i rozwojem struktur najpotężniejszego sojuszu militarnego na świecie.

W ciągu analizowanego, rocznego etapu największego konfliktu zbrojnego w Europie od czasów II wojny światowej, wyżej wskazane cele strategiczne nie zostały zrealizowane. Władze Ukrainy nie tylko wzmocniły poparcie społeczne oraz pozycję negocjacyjną w kontekście uzyskiwania międzynarodowego wsparcia, ale także sprostały olbrzymiemu spektrum wyzwań i ograniczeń, ciesząc się bardzo wysokim zaufaniem społecznym. Zdynamiczowanie procesu integracji Ukrainy z Unią Europejską zostało przypieczętowane przyznaniem statusu kraju kandydującego,

a w oświadczeniu z 24. Szczytu Ukraina-UE podkreślono solidarność unijną w obliczu rosyjskiej agresji, wraz ze wskazaniem szerokiego katalogu obszarów wsparcia[12].

Dążenie do rozszerzenia struktur NATO o państwa Półwyspu Skandynawskiego wraz z postawą Ukrainy i Gruzji wypracowujących pozycję do przyszłej akcesji jest wyraźną zmianą w polityce międzynarodowej. Zastąpienie polityki neutralności Szwecji i Finlandii zaawansowanym procesem przystąpienia do Sojuszu Północnoatlantyckiego, stanowi uwarunkowanie szczególnie niekorzystne dla mocarstwowej polityki Rosji. W aspekcie politycznym wojny rosyjsko-ukraińskiej, jedną z najistotniejszych zmian jest wzmocnienie więzi narodowej Ukraińców

na poziomie znacznie wykraczającym poza długookresowe prawidłowości, manifestowane w drodze Pomarańczowej Rewolucji czy Euromajdanu. Utrwalenie spójności narodu ukraińskiego w drodze ogólnospołecznego wysiłku na rzecz obrony państwa stanowi największe polityczne zwycięstwo Ukrainy i jednocześnie najsromotniejszą polityczną klęskę Rosji w toczącej się wojnie, istotnie osłabiającej szansę Federacji Rosyjskiej na faktyczne zwycięstwo.

Analizowany okres dwunastu miesięcy pełnoskalowej wojny jest symbolicznym i narodowym zwycięstwem Ukrainy, a także symboliczną i wizerunkową porażką Rosji. Jednakże, brak zrealizowania celu politycznego wojny oraz celów strategicznych przez Federację Rosyjską nie oznacza zwycięstwa Ukrainy ani przegranej agresora, podobnie jak nie oznacza także przegranej Ukrainy czy zwycięstwa Kremla. Równoległe, uwarunkowania konfliktu zbrojnego pogłębiają destabilizację polityczną Ukrainy na terytoriach okupowanych i objętych działaniami militarnymi, ze szczególnym uwzględnieniem jednostek podziału terytorialnego. Jednakże, odradzające się struktury i instytucje na gruzach zniszczonych miast i poboju pola walki, wskazują na siłę polityczną Ukraińców, budując w szczególności wysokie morale, leżące u postaw bohaterskiego oporu zbrojnego przeciwko potencjalnie wielokrotnie silniejszemu agresorowi.

Aspekt

MILITARNY

AHS Krab oddaje strzał

W aspekcie militarnym konieczne jest poddanie analizie działań zbrojnych realizowanych w analizowanym okresie zarówno w kontekście postulowanego celu politycznego i celów strategicznych, jak i w odniesieniu do ogólnych prawidłowości konfliktu. Dziewiąty rok wojny ponad wszelką wątpliwość udowodnił istotność wysokiego morale, doskonałej znajomości terenu oraz wsparcia państw o postawie sojuszniczej jako filarów obronności Ukrainy.

W odniesieniu do efektywności obrony i kontrofensywy Ukraińców broniących państwo przed teoretycznie wielokrotnie silniejszą Federacją Rosyjską, wartościowe jest uwzględnienie nie tylko trzech wyżej wymienionych czynników, ale także silnych i słabych stron walczących państw, jak i szans oraz zagrożeń, wynikających z dwunastu miesięcy prowadzenia działań zbrojnych w ramach pełnoskalowej wojny w Ukrainie.

Do słabości sił zbrojnych Rosji należy zaliczyć *silnie zhierarchizowany łańcuch dowodzenia, logistykę i zaopatrzenie oraz ogólną niską jakość wyposażenia indywidualnego żołnierzy.*

Od momentu nadania komunikatu przez podoficerów o bieżącej sytuacji na polu walki przez kolejne szczeble dowodzenia aż do najwyższych struktur dowódczych i z powrotem do nadawcy komunikatu, *wydanie rozkazu w Siłach Zbrojnych Federacji Rosyjskiej jest niezwykle czasochłonne*. Siły Zbrojne Ukrainy polegają na wysokiej swobodzie decyzyjności podoficerów i oficerów, operujących na polu bitwy, co pozwalało na wiązanie walką czy całkowite neutralizowanie nawet rosyjskich batalionowych grup taktycznych[13] w obliczu braku skutecznej komunikacji żołnierzy agresora z dowództwem. W szczególności w pierwszych tygodniach pełnoskalowej inwazji, oddziały rosyjskie operujące w oddaleniu od granic Federacji Rosyjskiej czy Białorusi, niejednokrotnie były odcinane, okrążane i pokonywane nawet przez mniej liczne siły ukraińskie z uwagi na braki w rosyjskim zaopatrzeniu.

Niedobory paliwa, amunicji, prowiantu oraz innych środków i zasobów niezbędnych do prowadzenia walki na terytorium państwa o wrogo nastawionym społeczeństwie do agresora, uwypukliło mierny rozwój logistyki Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej. W dalszych tygodniach wojny uwidoczniła się konieczność oparcia prowadzonej przez Rosjan walki o bliskość granicy rosyjskiej czy terenów anektowanych lub zdestabilizowanych już w pierwszym roku konfliktu, zapewniających odpowiednie zaplecze logistyczne.

Niedostatki wyposażenia indywidualnego żołnierzy, szczególnie w indywidualnych środkach medycyny pola walki, stanowiły przyczynę znacznie wyższych strat wśród rannych Rosjan aniżeli w przypadku rannych Ukraińców. Równolegle do wysokiego morale, powiązanego z wyzwoleniem energii społecznej pełnoskalową wojną oraz wzrostem świadomości narodowej społeczeństwa ukraińskiego, Siły Zbrojne Ukrainy wykorzystywały znajomość terenu do paraliżowania postępu wojsk agresora już w pierwszych dniach walk.

Otwarcie tamy w Demidowie spowodowało wielkopowierzchniową powódź, uniemożliwiającą dynamiczny atak rosyjskich wojsk pancernych i artyleryjskich na Kijów[14]. *Znajomość charakterystyki walki przeciwnika* Ukraińcy wykorzystali między innymi do przygotowania obrony i wielotygodniowych walk o lotnisko w Hostomelu[15], kluczowego dla opanowania Kijowa.

Żołnierz w Barwinkowe, fot. Kaoru Ng

Co istotne, siły ukraińskie skutecznie zneutralizowały oddziały wroga operujące w okolicach Kijowa w celu zlikwidowania władz ukraińskich[16]. Dzięki wykorzystaniu słabości Rosjan oraz uzupełnieniu elementów przewagi ukraińskiej napływającym wsparciem sojuszniczo nastawionych państw ze szczególnym uwzględnieniem Polski, do końca marca Ukraińcy zmusili Federację Rosyjską do wycofania sił operujących na kierunku kijowskim, a kompromitacja „specjalnej operacji” zaplanowanej na maksymalnie kilkunastodniową walkę, w praktyce uniemożliwiła realizację celu politycznego wojny.

Odzyskany Chersoń, fot. Kaoru Ng

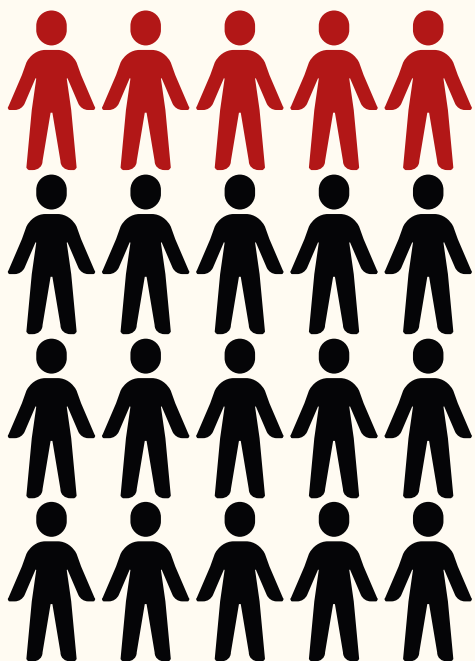
W obliczu efektywnej obrony Kijowa, Rosjanie rozpoczęli stosowanie taktyki spalonej ziemi[17], która dotknęła przede wszystkim Ukrainę Wschodnią. Stopniowe wypychanie Rosjan doprowadziło do pozytywnego dla Ukrainy zepchnięcia Rosjan za linię Dniepru, jednakże, bitwa o Donbas zmniejszyła dynamikę postępu Ukraińców w wyzwolaniu okupowanych terytoriów ukraińskich. Przewaga jakościowa Sił Zbrojnych Ukrainy zniwelowana została nieporównywalnie większym potencjałem ilościowym Rosji, a walki na terytoriach okupowanych przez agresora od ponad 8 lat zmniejszyły przewagę znajomości terenu.

We wrześniu całkowicie wyzwolony został Obwód Charkowski[18], a Rosja skupiła się na walkach toczonych w obwodach: Ługańskim, Donieckim, Zaporoskim i Chersońskim. Wyzwolenie Chersonia, istotnego w kontekście przygotowania działań zbrojnych do wyparcia okupantów z Krymu[19], przypieczętowało odepchnięcie Rosjan od kilkunastu do nawet kilkuset kilometrów od Dniepru. Jesienią ubiegłego roku Federacja Rosyjska rozpoczęła gromadzenie sił na Białorusi, najprawdopodobniej zarówno w celu wymuszenia na Aleksandrze Łukaszence bezpośredniego zaangażowania sił białoruskich w wojnę, jak i przygotowania kolejnej ofensywy[20].

W tle wspólnych ćwiczeń białorusko-rosyjskich nasiliły się walki w okolicach Bachmutu, do którego Kreml kierował kolejne oddziały pomimo ponoszenia dużych strat, co podkreśla znacznie większe zdolności odtworzeniowe Rosji względem Ukrainy. Warto podkreślić, że zarówno z uwagi na chaos realiów wojennych, jak i walkę informacyjną prowadzoną przez obie strony konfliktu, niemożliwym jest precyzyjne oszacowanie strat wśród walczących. Różnice we wskazywanych stratach obu stron konfliktu różnią się także ze względu na źródło danych.

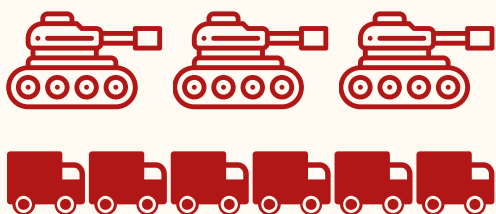
Brytyjskie ministerstwo obrony informowało o poniesieniu strat w wymiarze od 175 tys. do 200 tys. żołnierzy i najemników po stronie rosyjskiej, z czego od 40 tys. do 60 tys. zabitych[21]. Norweskie szacunki wskazują na ponad 100 tys. rannych i zabitych żołnierzy walczących w obronie Ukrainy[22]. Co istotne, najprawdopodobniej proporcja liczby rannych do zabitych wśród Sił Zbrojnych Ukrainy jest znacznie korzystniejsza aniżeli w przypadku Rosjan z uwagi na znacznie powszechniejszą oraz profesjonalną pomoc medyczną, udzielaną także przez polskich wolontariuszy.

Proporcja osób zabitych a rannych po stronie rosyjskiej wg danych brytyjskich.

Dla dalszego przebiegu konfliktu zbrojnego, istotne są także kwestie efektywności stosowanego uzbrojenia. Ponad wszelką wątpliwość wojna rosyjsko-ukraińska podkreśliła dominację artylerii jako środka rażenia, skutkującego największymi stratami wśród przeciwnika. Warto podkreślić, że polska samobieżna armatohaubica „Krab” stała się szczególnie cenionym sprzętem artyleryjskim[23].

Niemniej istotnym okazało się także wykorzystanie dronów, zarówno jako środka rażenia piechoty jak i wozów bojowych czy nawet okrętów. Noktowizory i termowizja pozwalają Ukraińcom na uzyskanie przewagi w działaniach nocnych nad Rosjanami bardzo słabo nasyconymi nowoczesną optyką. Również efektywność bojowa polskich karabinków szturmowych GROT rozwiązała liczne stereotypy nad nowoczesną, modułową bronią palną polskiej produkcji[24].

Straty w sprzęcie wojsk rosyjskich wg danych ukraińskich (w tys.).

Według źródeł ukraińskich, rosyjska inwazja skutkowałą zniszczeniem lub uszkodzeniem ponad 3 tys. czołgów rosyjskich, ponad 6 tys. bojowych wozów opancerzonych czy niemal 300 samolotów[25]. Równocześnie, Ukraina skutecznie zabiega o niepublikowanie informacji o stratach w ukraińskim uzbrojeniu, przez co oszacowanie tych strat jest obarczone istotnymi błędami.

Irpień, fot. Kaoru Ng

Wyczerpująca walka ze strony Federacji Rosyjskiej obliczona jest na realizację celów strategicznych wojny środkami militarnymi, w tym zneutralizowania lub pokonania albo co najmniej istotnego osłabienia Sił Zbrojnych Ukrainy.

Kolejnym z celów militarnych jest dokonywanie wielkopowierzchniowych zniszczeń, ze szczególnym uwzględnieniem Ukrainy Wschodniej. Działanie to ma na celu nie tylko osłabienie ogólnego potencjału Ukrainy, ale przede wszystkim znaczne utrudnienie operowania jakimikolwiek siłami zbrojnymi w przestrzeni nieodległej od granic Federacji Rosyjskiej.

W aspekcie militarnym, efektywna obrona i wypchnięcie Rosjan za linię Dniepru nie oznaczają zwycięstwa albo porażki Ukrainy czy Rosji. Mając na uwadze determinację Ukraińców oraz znaczny rosyjski potencjał, wojna rosyjsko-ukraińska nie zostanie zakończona pokojem w dającej się przewidzieć przyszłości.

Aspekt

EKONOMICZNO-EKOLOGICZNY

Jednym z rezultatów rocznego prowadzenia wielkoskalowych działań zbrojnych na terytorium Ukrainy są wielkopowierzchniowe zniszczenia, dokonywane przede wszystkim przez Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej. Według szacunkowych danych, PKB Ukrainy zmniejszyło się w 2022 roku o ponad 30%[25].

Szacunkowe dane wskazywały nawet na 5 mln bezrobotnych Ukraińców[26], a szczególnie wyniszczonym gospodarczo obszarem pozostaje Ukraina Wschodnia.

Jednakże, rosyjski ostrzał raketowy nakierowany na liczne obiekty cywilne stał się przyczyną uszkodzenia infrastruktury i dewastacji mienia także na obszarze Zachodniej Ukrainy.

Równoległe, działania zbrojne uniemożliwiły funkcjonowanie wielu przedsiębiorstw i były przyczyną ograniczenia dostępności siły roboczej, zarówno ze względu na zaangażowanie setek tysięcy mężczyzn w obronę państwa, jak i konieczność usuwania szkód, czy migrację z terenów niepozwalających na niezagrażone przetrwanie czy jakąkolwiek szansę na swobodny rozwój.

Wyżej wymienione czynniki doprowadziły do załamania efektywności produkcji we wszystkich sektorach gospodarki ukraińskiej, ale także licznych perturbacji w przestrzeni globalnej. Objęcie terenów rolniczych walką zbrojną, pożary pól i zniszczenie zabudowań, śmierć i pomór zwierząt gospodarczych czy plądrowanie przez żołnierzy rosyjskich własności ukraińskich rolników doprowadziły do istotnych niedoborów w produktach rolnych. Warto podkreślić, że korzystanie z wielu żyznych gleb i pastwisk ogranicza silne zaminowanie Ukrainy[27], ze szczególnym uwzględnieniem wschodniej, południowo-wschodniej i południowej części państwa.

Celem zobrazowania ekonomicznych skutków wojny rosyjsko-ukraińskiej w skali globalnej, warto poddać analizie zaburzenia dostępności żywności w najgęściej zaludnionych regionach na świecie, bezpośrednio spowodowane wojną rosyjsko-ukraińską.

Oba walczące państwa odgrywają istotną rolę w kontekście bezpieczeństwa żywnościowego w skali światowej, odpowiadając łącznie za ponad 50% światowej produkcji słonecznika, około 20% światowej produkcji jęczmienia, około 15% światowej produkcji pszenicy oraz około 5% produkcji rzepaku i kukurydzy, czy około 2% produkcji soi[28].

Piętnaście państw o największym imporcie zbóż zamieszkuje łącznie niemal 3 mld 100 mln osób, a państwa te importują około 52% zbóż przeznaczonych na eksport globalnie[29].

Szczególnym wyzwaniem gospodarczym dla związanej wojną Ukrainy jest dostępność surowców niezbędnych do utrzymania produkcji wielu sektorów przemysłu. Co istotne, do regionów najbogatszych w surowce należy przede wszystkim Ukraina Wschodnia oraz obszary położone na zachodnim brzegu Dniepru, a zatem terytoria w sposób szczególny zdewastowane przez wojnę.

Wielkopowierzchniowe zniszczenia nie oszczędziły także największych obiektów przemysłowych, które podobnie jak zakłady Azowstalu w Mariupolu, stały się obiektem długotrwałej obrony Ukraińców i zaciekłych ataków Rosjan. W tym kontekście, szczególnie istotne i obopólnie korzystne jest tworzenie warunków do rozwoju produkcji przemysłowej na potrzeby walczącej Ukrainy w sąsiadujących państwach, ze szczególnym uwzględnieniem Polski. Jednakże, z wyjątkiem zakładów produkujących czy remontujących uzbrojenie i sprzęt przekazywany Ukraińcom, Polska nie wykorzystuje w pełni szansy na zacieśnienie stosunków gospodarczych z Ukrainą.

Przykładem skutecznej współpracy było zwiększenie wolumenu przeładunku zbóż w polskich portach bałtyckich z uwagi na rosyjską blokadę morską Ukrainy na Morzu Czarnym[30]. Istotna była także decyzja o dostosowaniu szerokości ukraińskich torów do norm europejskich, co daje perspektywę rozwoju polsko-ukraińskiego transportu kolejowego, łączącego broniące się państwo z portami na Morzu Bałtyckim oraz transportem z Europy Zachodniej[31].

W kontekście rozwoju usług, szczególnym wyzwaniem jest dewastacja miast, zubożenie społeczeństwa oraz konieczność przekierowania części zdolności produkcyjnych na dobra umożliwiające utrzymanie zdolności obronnych Ukrainy. Jednakże, w przypadku przedsiębiorstw świadczących wyspecjalizowane usługi, Polska okazała się być pożądanym państwem tymczasowego a nawet stałego przenoszenia ukraińskich biznesów. W szczególności, ukraińskie firmy z branży IT płynnie kontynuują działalność w Polsce. Nie bez znaczenia pozostaje także zwiększająca się liczba zatrudnionych w Polsce uchodźców z Ukrainy, w grupie których dominują kobiety w wieku produkcyjnym[32].

Większość analiz, poświęconych sytuacji gospodarczej w Ukrainie powiązanej z wojną rosyjsko-ukraińską, pomija aspekt ekologiczny. W kontekście dewastacji środowiska przyrodniczego, Ukraina będzie przez dekady mierzyć się z poważnym skażeniem środowiska. Powszechność wykorzystania ołowianych pocisków spowoduje skażenie metalem ciężkim wielu ziem i żywych organizmów. Uderzenia artyleryjskie oraz wykorzystanie sił pancernych i zmechanizowanych wyrządzają szczególne szkody na zróżnicowanych walorach przyrodniczych Ukrainy.

Od zaburzenia ekosystemów rzek przez pożary wywołane działaniami zbrojnymi po emisję szkodliwych gazów, pyłów i zanieczyszczenie przyrody długotrwałym i bardzo uciążliwym hałasem, populacje tysięcy gatunków zwierząt i roślin mogą zostać zagrożone. Co istotne, Rosjanie dokonywali gospodarki rabunkowej także w ukraińskich lasach, wycinając kilometry kwadratowe ukraińskiego drzewostanu[33].

Warto podkreślić, że wojna rosyjsko-ukraińska jest dewastująca gospodarczo przede wszystkim dla Ukrainy. Federacja Rosyjska osiąga znaczne zyski ze sprzedaży paliw płynnych, co stanowi jedno z jej głównych źródeł finansowania sił zbrojnych. Jednakże, sprzedaż ropy i gazu do państw azjatyckich generuje istotnie mniejsze zyski aniżeli eksport do państw europejskich sprzed 24 lutego 2022 r.

Pomimo sankcji nałożonych na Rosję, w perspektywie krótkookresowej Rosja trzyma się na poziomie produkcji wystarczającym dla podtrzymywania potencjału militarnego i dalszego prowadzenia działań zbrojnych. Jeżeli społeczność międzynarodowa zamierza skutecznie oddziaływać na Federację Rosyjską w aspekcie gospodarczym, musi podjąć konsekwentne działania zmierzające do odcięcia Rosjan od zasobów i rynków. Odbudowa zniszczeń w Ukrainie, obecnie wycenianych na ponad 500 mld dolarów[34], będzie trwała kilka dekad. Równoległe, społeczeństwo ukraińskie jak i Ukraina jako państwo, zostaną obciążone niemożliwymi do powetowania stratami społecznymi, co negatywnie oddziaływać będzie na gospodarkę ukraińską w perspektywie długookresowej.

Aspekt

SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNY

Skutki rocznego prowadzenia działań zbrojnych na terytorium ukraińskim odcisnęły szczególnie piętno w aspekcie społeczno-demograficznym.

Do najistotniejszych zmian demograficznych zaliczyć należy największą od zakończenia II wojny światowej migrację w Europie Środkowo-Wschodniej. Łącznie, według danych UNHCR co najmniej 25 mln razy[35] nastąpiło przekroczenie granic ukraińskich w celach migracyjnych. Granice ukraińskie przekroczyło ponad

15 mln razy w celach emigracyjnych
oraz
10 mln razy w celach imigracyjnych

ze szczególnym uwzględnieniem mężczyzn przybywających walczyć w obronie Ukrainy czy osób przyjeżdżających w celu oferowania zróżnicowanych form wsparcia[36].

Wśród pięciu państw przyjmujących największą liczbę uchodźców, Polska jest dominującym kierunkiem uchodźstwa Ukraińców, dystansując Czechy, Niemcy, Włochy i Hiszpanię. Równolegle, ponad 7 mln Ukraińców podlegało wewnętrznej migracji jako uchodźcy wojenni[37], co obrazuje skalę zniszczeń, skutkujących zagrożeniem dla przetrwania, ze szczególnym uwzględnieniem Ukrainy Wschodniej oraz największych ukraińskich miast.

Migracje wewnętrzne nasilały się także pod koniec 2022 r. nie tylko ze względu na bardzo surowe warunki ukraińskich zim, ale także ze względu na stosowanie przez Federację Rosyjską ostrzału rakietowego celów cywilnych dla potrzeb zastosowania inżynierii przymusowej migracji[38].

Dostawa pomocy humanitarnej od Unicef,
fot. Kaoru Ng

Władze ukraińskie podejmowały natomiast wysiłki na rzecz zarządzania migracjami wewnętrznymi, zapobiegając instrumentalnemu wykorzystywaniu tragedii Ukraińców przez Kreml.

W aspekcie demograficznym, szczególnie ważne są postawy migracyjne Ukraińców, przybywających jako uchodźcy do państw przyjmujących. Badania wskazują, że nie więcej niż kilkanaście procent z ponad 3 mln uchodźców, którzy przebywali do końca 2022 r. na terytorium RP, planowało pozostać na stałe w Polsce. Jednakże udział uchodźców decydujących się na pobyt stały może ulec zmianie, a jednym z istotniejszych czynników jest czas trwania wojny rosyjsko-ukraińskiej oraz poziom i powierzchnia zniszczeń, dokonywanych celowo przez Federację Rosyjską na terytorium Ukrainy.

Wśród uchodźców ukraińskich na terytorium Polski istotnym udziałem charakteryzują się kobiety w wieku produkcyjnym, przybywające najczęściej z dziećmi, a zaledwie kilkunastoprocentowy udział w społeczności ukraińskich uchodźców przebywających w Polsce mają osoby w wieku poprodukcyjnym. Równolegle, wybuch wojny spowodował emigrację z Polski przede wszystkim mężczyzn w wieku produkcyjnym, co zauważalne było między innymi w skokowym odpływie kadry w sektorze budowlanym czy transportowym.

W związku z ogólnospołeczną skalą pomocy Polaków dla Ukraińców, wiele stereotypów oraz stygmatów funkcjonujących we wzajemnym postrzeganiu obu narodów zostało przełamanych. Ukraińcy, korzystając z bardzo szerokiego katalogu form pomocy oferowanej przez Polskę uchodźcom, przekonali się o pozytywnym nastawieniu Polaków do społeczeństwa ukraińskiego. Co istotne, już od 24 lutego 2022 r. społeczeństwo polskie rozpoczęło oddolne i niezależne od przedsięwzięć rządowych inicjatywy na rzecz niesienia pomocy humanitarnej uchodźcom ukraińskim.

Warto podkreślić, że w przeciwieństwie do państw Europy Zachodniej trawionej kryzysem migracyjnym w 2015 r.[40], Polska jako państwo o istotnie mniejszej gospodarce i liczbie ludności względem największych państw UE, w 2022 r. była w stanie podjąć się pomocy ponad trzem milionom Ukraińców, tworząc im warunki umożliwiające nie tylko przetrwanie, ale także dalszy rozwój.

Warto podkreślić łatwość asymilacji mniejszości ukraińskiej w społeczeństwie Polskim. Ukraińcy należą do narodów o największym na świecie odsetku osób polskojęzycznych, niebędących obywatelami RP. W kontekście kulturowym, kultura polska i kultura ukraińska pomimo istotnego zróżnicowania, nie jest pozbawiona licznych podobieństw czy nawet cech wspólnych. Szczególnym nośnikiem kultury polskiej do społeczeństwa ukraińskiego są ci Ukraińcy, którzy decydując się na długookresowe wyjazdy z przyczyn finansowych, pozostawali w Polsce na pobyt stały czy zakładali związki i rodziny z Polakami[41]. Wzajemny proces integracji następujący od dekad w skali mikro, migracje związane z masowym uchodźstwem z Ukrainy w roku 2022 przeniosły do skali makrospołecznej.

Najprawdopodobniej, to właśnie te zjawiska przyczyniły się do częstszego akcentowania wspólnej przeszłości państwowej Polski i Ukrainy, ze szczególnym uwzględnieniem Pierwszej Rzeczypospolitej.

Szczególnie ważnym element aspektu społeczno-demograficznego pozostają natomiast nierozwiązane dotychczas kwestie antagonizujące Polaków i Ukraińców. Do najistotniejszych zarzewi możliwego skonfliktowania Polaków z Ukraińcami należy kwestia ludobójstwa na Wołyniu. Warto podkreślić, że dotychczasowe działania rządu polskiego, jak i rządu ukraińskiego, nie przyniosły wymiernych efektów w postaci rozstrzygnięcia konfliktogennej zaszłości historycznej.

Pomimo licznych gestów przychylności władz ukraińskich, przejawiających się w szczególności w wydaniu w listopadzie 2022 r. zgody na poszukiwanie na Wołyniu mogił zamordowanych Polaków oraz ekshumację ich ciał[42], kwestia Rzezi Wołyńskiej staje się przedmiotem walki informacyjnej, realizowanej przez Federację Rosyjską. Szczególnym wyzwaniem jest wypracowanie porozumienia z Ukrainą w zakresie symboliki, narracji i postaw, związanych z banderyzmem. Co istotne, wojna rosyjsko-ukraińska daje solidny fundament pod wypracowanie panteonu współczesnych bohaterów Ukrainy, będących osobami w sposób szczególny zasłużonymi w wysiłku na rzecz skutecznej obrony państwa przed rosyjskim agresorem.

*Protest przeciwko wojnie,
fot. Sandra Krawczyszyn*

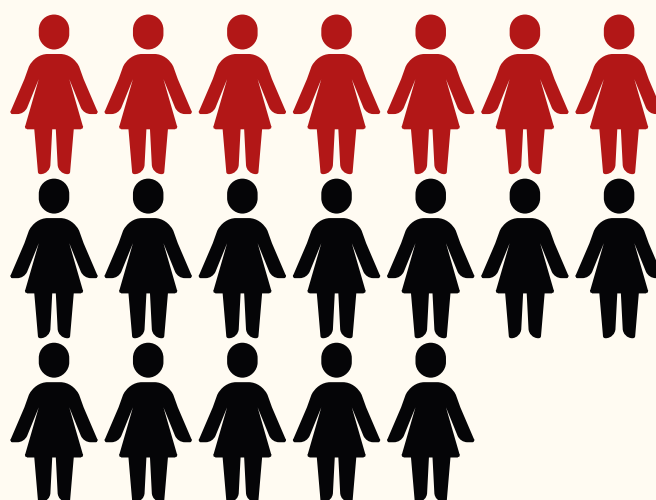

Bez odpowiednio skutecznych zabiegów dyplomatycznych i jednoznacznej postawy rządu polskiego, najlepsze w historii obu narodów stosunki między społeczeństwami mogą jednak paść ofiarą nie tylko rosyjskiej manipulacji, ale także skrajności politycznych, rozwijających się szczególnie dynamicznie w obliczu wielowymiarowego kryzysu.

Spojrzenie na wspólną przeszłość kulturową pozwala na sformułowanie wniosków, dotyczących zbliżenia społecznego Polaków i Ukraińców. Co istotne, Ukraińcy pozytywnie wypowiadają się o integracji społecznej z Polakami. Nie ulega wątpliwości, że odgrywanie przez Polskę roli państwa wprowadzającego Ukrainę do struktur Unii Europejskiej i umożliwiającego pośrednią współpracę z NATO, stanowi także działanie na rzecz wypierania rosyjskich wpływów ze strefy postradzieckiej.

Wojna rosyjsko-ukraińska w sposób szczególnie destruktywny oddziałuje na Ukraińców w aspekcie społeczno-demograficznym, ze szczególnym uwzględnieniem co najmniej 7 tys. cywilnych ofiar wojny oraz ponad 12 tys. osób rannych[43].

Liczba ofiar cywilnych i osób rannych w wyniku wojny na Ukrainie (w tys.).

Jednakże przychylność państw regionu jak i społeczności międzynarodowej oraz udzielane wsparcie łagodzi skutki tragedii Ukraińców.

Bucza, fot. Kaoru Ng

Aspekt

CYWILIZACYJNO-KULTUROWY

Wojna rosyjsko-ukraińska pełni funkcję akceleratora zmian kulturowych społeczeństwa Ukraińskiego. Współczesna dynamika zmian kulturowych i cywilizacyjnych wykracza poza długofalowy proces stopniowej liberalizacji i demokratyzacji Ukrainy czy budowy społeczeństwa obywatelskiego. Upowszechnienie postaw i uzewnętrznianie wartości, wskazujących na coraz ściślejsze związki kultury ukraińskiej z kręgiem kultury Zachodu, przeczą możliwości szerszego rozwoju wpływów kultury rosyjskiej i nie stanowią uwarunkowań do rozwoju modelowego *homo sovieticus*.

Zmiany kulturowe społeczeństwa ukraińskiego zachodzą na poziomie cywilizacyjnym. Wartościowego spojrzenia na problematykę zmian cywilizacyjnych i kulturowych, związanych z wojną rosyjsko-ukraińską, dostarczają badania Samuela Huntingtona.

W swoim dziele „Zderzenie cywilizacji”, Huntington wskazał w szczególności na Ukrainę jako „*państwo na rozdrożu*”, którego terytorium znajduje się w ramach oddziaływania dwóch odmiennych cywilizacji[44]. W typologii cywilizacji według Huntingtona, granica pomiędzy cywilizacją zachodnią a cywilizacją prawosławną przebiega południkowo przez Ukrainę.

W związku z tym, obserwowany w społeczeństwie ukraińskim proces westernizacji, czyli nabierania przez określone kultury cech cywilizacji kręgu zachodniego, przesuwana coraz bardziej na wschód Ukrainy granicę cywilizacji Zachodu z cywilizacją Prawosławną, której ośrodkiem jest Federacja Rosyjska.

Amerykański badacz uznawał przebieg granic cywilizacji za obszary konfliktogenne, podobnie jak twórca oryginalnej koncepcji cywilizacji, Feliks Koneczny. Polski naukowiec wskazał fundamenty cywilizacji łacińskiej, opierającej się na filozofii starożytnej Grecji w zakresie poznawania prawdy, na prawie rzymskim oraz na etyce i moralności chrześcijańskiej. Jednakże wskazał na Rosjan oraz Kozaków jako należących do cywilizacji turańskiej, ukształtowanej na azjatyckich stepach przez nomadyczne ludy, funkcjonujące na podstawie koczowniczego trybu życia i podbojów.

Względem cywilizacji łacińskiej, cywilizację turańską wyróżniała amoralność oraz zorganizowanie systemu politycznego dla potrzeb realizacji celów militarnych, przy jednoczesnym instrumentalnym wykorzystaniu religii jako czynnika inicjującego konflikty zbrojne[45]. Warto podkreślić, że Feliks Koneczny wskazał na siedem cywilizacji istniejących w pierwszej połowie XX wieku, z uwzględnieniem cywilizacji łacińskiej na ówczesnym terytorium II RP, której wschodnie granice sięgały na terytorium współczesnej zachodniej Ukrainy oraz zachodniej Białorusi.

Wywołane kolejnym etapem wojny rosyjsko-ukraińskiej głębokie zmiany kulturowe doprowadzają do przesunięcia granicy cywilizacji łacińskiej z cywilizacją turańską na granicę ukraińsko-rosyjską.

Nie ulega wątpliwości, że to właśnie kultura ukraińska na drodze dynamicznej ewolucji przeistacza się w kulturę kręgu łacińskiego, coraz wyraźniej odmienną od turańskiej kultury Rosjan.

Zjawisko to niweczy próbę rozwoju narracji rosyjskiej, nakierowanej na zamazywanie istotnych różnic kulturowych pomiędzy Ukrainą a Rosją oraz zawężanie identyfikacji licznych narodów Europy Środkowo-Wschodniej do wspólnego korzenia słowiańskiego.

Do najistotniejszych czynników kulturotwórczych zalicza się w szczególności religię oraz język. Wojna rosyjsko-ukraińska doprowadziła do coraz wyraźniejszej separacji kultury ukraińskiej od wpływów rosyjskich w obu tych czynnikach. W odniesieniu do dominującego w Ukrainie prawosławia, w 2018 r. doszło do soboru zjednoczeniowego, na mocy którego z połączenia Kościoła Prawosławnego Patriarchatu Kijowskiego, Ukraińskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego oraz części Cerkwi Prawosławnej Patriarchatu Moskiewskiego, powstał Kościół Prawosławny Ukrainy[46].

Zerwanie więzów religijnych z Moskwą nastąpiło nie tylko w drodze działania sprzecznego z wolą patriarchy moskiewskiego i całej Rusi, ale także w drodze uzyskania autokefalii 6 stycznia 2019 r.[47] Jeszcze w lutym 2022 r. ponad 400 parafii prawosławnych podporządkowanych Patriarchatowi Moskiewskiemu, przystąpiło do Kościoła Prawosławnego Ukrainy[48].

W maju 2022 r., Ukraiński Kościół Prawosławny Patriarchatu Moskiewskiego podjął decyzję o administracyjnym wyodrębnieniu się względem Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego na mocy Karty Autonomii i Samorządu z 1990 r. Sobór uargumentował decyzję rozbieżnym stanowiskiem patriarchy moskiewskiego Cyryla względem wojny rosyjsko-ukraińskiej, sprzecznym ze stanowiskiem Ukraińskiego Kościoła Prawosławnego Patriarchatu Moskiewskiego, potępiającym inwazję rosyjską[49].

Warto podkreślić, że instrumentalne podejście Federacji Rosyjskiej do religii wraz z cywilizacyjnym przyznaniem zwierzchności władz państwowych nad władzami religijnymi wykorzystywane jest do wprowadzania do struktur religijnych funkcjonariuszy służb rosyjskich lub pozyskiwania współpracowników wywiadu wśród prawosławnych duchownych.

INSTYTUT
NOWEJ
EUROPY

Również w aspekcie językowym, wybuch wojny rosyjsko-ukraińskiej dokonał przewartościowania znaczenia języka rosyjskiego w społeczeństwie ukraińskim, który w szczególności we wschodniej Ukrainie jest najczęściej używanym językiem w przestrzeni publicznej. Pomimo faktu, że już od 2014 r. nastąpił stopniowy spadek prorosyjskiego nastawienia części społeczeństwa ukraińskiego, to inwazja znacznie zdynamizowała zjawisko odrzucenia przez Ukraińców języka rosyjskiego. W szczególności zjawisko to widoczne było wśród fali uchodźców przybywających do Polski, wśród których wiele osób nie znało innego języka obcego.

Dzieci przed schronem w Bachmucie,
fot. Kaoru Ng

Co istotne, w Ukrainie wielokrotnie podnoszona była kwestia zmiany alfabetu zapisywanego cyrylicą na alfabet łaciński, która uwypukla dążenie Ukraińców do zacieśnienia powiązań kulturowych z cywilizacją Zachodu. Jednakże, dotychczas władze Ukrainy nie zdecydowały się na tak wyraźny symbolicznie element zmiany kulturowej jak władze Kazachstanu, które ogłosiły zakończenie procesu zmiany cyrylicy na alfabet łaciński na 2025 rok[50].

Federacja Rosyjska za pomocą nieuzasadnionej inwazji na Ukrainę doprowadziła do zdynamizowania zmian kulturowych i cywilizacyjnych społeczeństwa ukraińskiego, które stoją w całkowitej sprzeczności z celem politycznym wojny, wywołanej przez Rosjan. Zmiany kulturowe, opierające się o westernizację społeczeństwa ukraińskiego, stanowią zjawisko szczególnie negatywnie oddziałujące na utrzymanie wpływów rosyjskich w Ukrainie. Co istotne, w odróżnieniu od utrzymania się prorosyjskiego nastawienia części społeczeństwa ukraińskiego po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej w lutym 2014 r., inwazja z lutego 2022 r. skutkująca wielkopowierzchniowymi zniszczeniami i związana z rosyjskimi zbrodniami wojennymi w Ukrainie doprowadziła do niemal całkowitego zaniku pozytywnego ustosunkowania się Ukraińców do Federacji Rosyjskiej.

Powszechnie napotykana wrogość społeczeństwa ukraińskiego, niejednokrotnie otwarcie protestującego na obszarach objętych działaniami zbrojnymi przeciwko obecności sił rosyjskich, udowodniła życzeniowe myślenie agresora co do poparcia inwazji przez część Ukraińców.

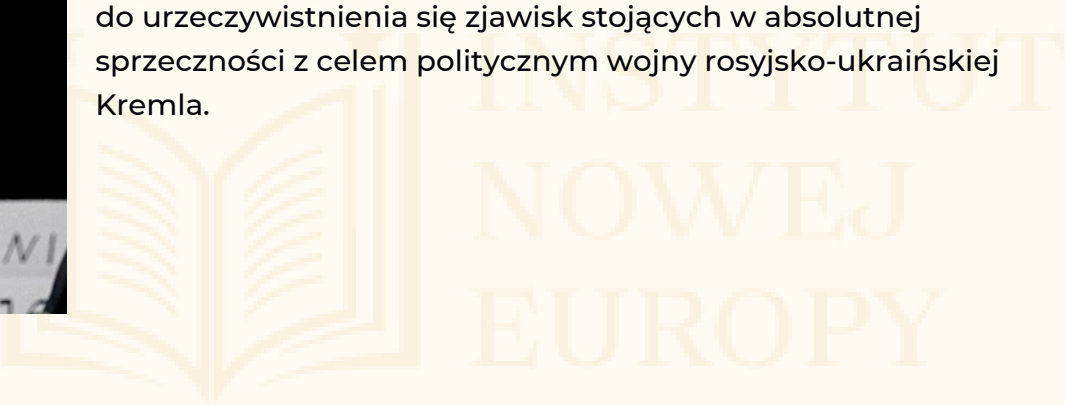
PODSUMOWANIE

W przebiegu ponad dziewięcioletniej wojny, dopiero ostatnich dwanaście miesięcy konfliktu udowodniło rozwój nowego mitu założycielskiego Ukrainy.

Zarówno wzrost spójności narodu ukraińskiego, jak i budowa świadomości społecznej oraz pamięci politycznej postępuje równoległe do procesu budowy społeczeństwa obywatelskiego Ukrainy. Społeczeństwo ukraińskie podlega silnym procesom demokratyzacji i liberalizacji, coraz wyraźniej akcentując przynależność do cywilizacji Zachodu i niechęć a nawet wrogość względem kultury i wpływów rosyjskich.

Okres ten był kluczowy również z perspektywy nadania nowej jakości współpracy sojuszniczej NATO, ze szczególnym uwzględnieniem istotności rezygnacji z dotychczasowej polityki neutralności Szwecji i Finlandii dla potrzeb akcesji do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Nie ulega wątpliwości, że zarówno postawa władz i społeczeństwa ukraińskiego, jak i społeczności międzynarodowej, doprowadziła do urzeczywistnienia się zjawisk stojących w absolutnej sprzeczności z celem politycznym wojny rosyjsko-ukraińskiej Kremla.

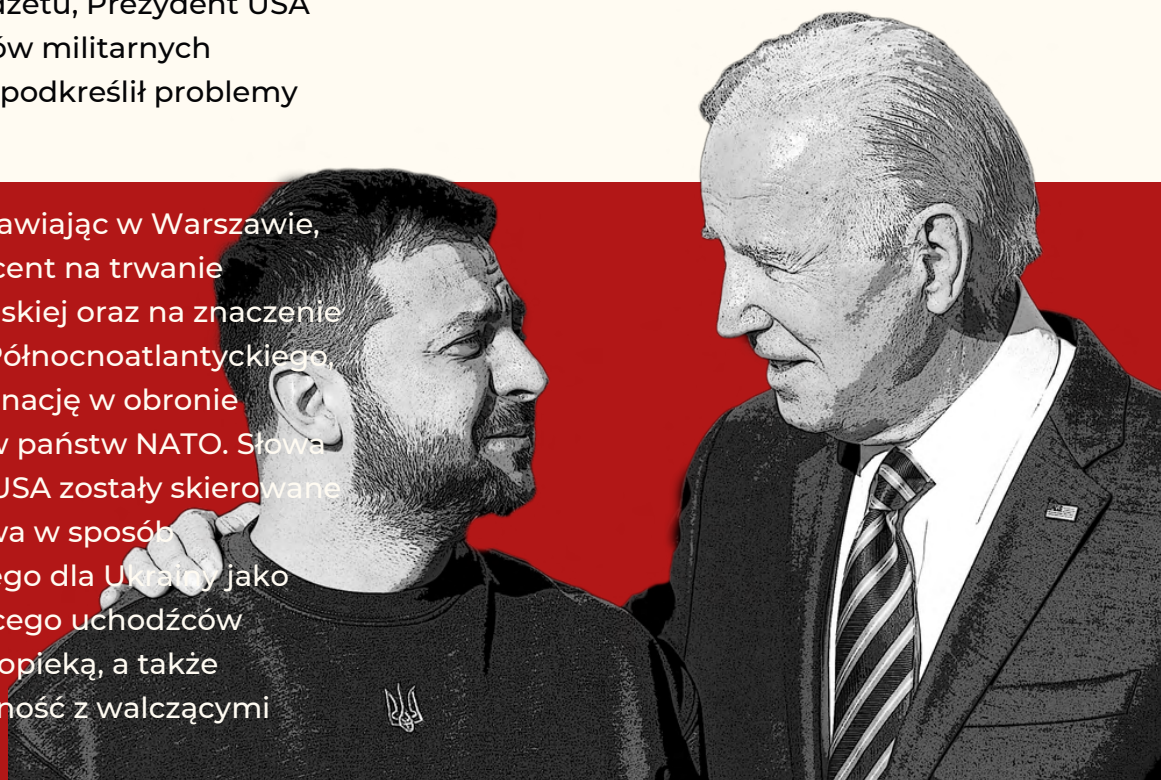

*Protest przeciwko wojnie,
fot. Sandra Krawczyszyn*

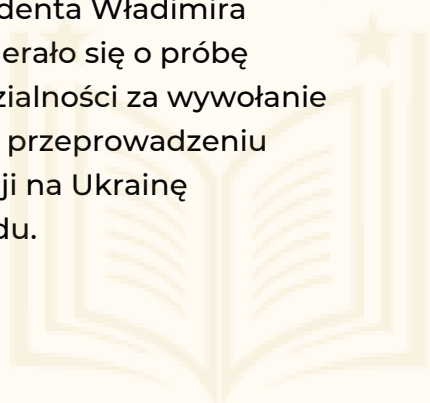

W wymiarze symbolicznym i wizerunkowym, wizyta Prezydenta USA Joe Bidena w Kijowie, w 9. rocznicę wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej, podkreśliła znaczenie walki Ukrainy jako państwa wspieranego przez społeczność międzynarodową. Zaznaczając gotowość do wspierania Ukrainy miliardami dolarów wyodrębnionego budżetu, Prezydent USA wytknął brak sukcesów militarnych Federacji Rosyjskiej i podkreślił problemy gospodarcze Rosji.

Dzień później, przemawiając w Warszawie, Joe Biden położył akcent na trwanie państwowości ukraińskiej oraz na znaczenie artykułu 5. Traktatu Północnoatlantyckiego, podkreślając determinację w obronie wszystkich terytoriów państw NATO. Słowa uznania Prezydenta USA zostały skierowane do Polski jako państwa w sposób szczególny zasłużonego dla Ukrainy jako podmiotu przyjmującego uchodźców i zapewniającego im opiekę, a także wyrażającego solidarność z walczącymi Ukraińcami.

Prezydent Stanów Zjednoczonych Ameryki zapewnił także o kontynuacji nakładania sankcji na Federację Rosyjską. Równoległe, przemówienie Prezydenta Władimira Putina ponownie opierało się o próbę zrzucenia odpowiedzialności za wywołanie wojny oraz decyzję o przeprowadzeniu pełnoskalowej inwazji na Ukrainę oraz państwa Zachodu.

INSTYTUT
NOWEJ
EUROPY

Wskazując Polskę jako państwo wrogie od wieków, porównał działania na rzecz wspierania Ukrainy do dziewiętnastowiecznych działań Austro-Węgier, realizujących zdaniem Prezydenta Federacji Rosyjskiej politykę odrywania Ukrainy od Rosji. Odniósł się także do gotowości przeprowadzenia testów broni jądrowej, jeżeli państwa Zachodu będą je przeprowadzać.

Co istotne, Ukraina dąży do odgrywania coraz aktywniejszej roli jako partnera w Europie Środkowo-Wschodniej, co tworzy niepowtarzalną okazję do wzmocnienia zarówno jej pozycji, jak i Rzeczypospolitej Polskiej w strukturach UE i NATO. Po zakończeniu wojny trwałym pokojem, co najprawdopodobniej nie nastąpi w nieodległej przyszłości, Polska powinna przewodzić procesowi dalszej integracji Ukrainy z państwami Zachodu oraz mieć istotny udział w wielodekadowym procesie odbudowy państwa tak, aby nie dopuścić do jakiegokolwiek rozwoju rosyjskich stref wpływów na terytorium ukraińskim i ostatecznie wbić gwóźdź do trumny rosyjskiej polityki mocarstwowej, a także wzmocnić swoją pozycję na politycznej mapie świata na podstawie bezprecedensowej roli, jaką ma w obecnej wojnie.

Podziemia kijowskiego metra, fot. Kaoru Ng

ROK WOJNY

ANALIZA WYBRANYCH ASPEKTÓW

ŹRÓDŁA

[1] Federacja Rosyjska samodzielnie ogłosiła siebie spadkobiercą ZSRR w celu uzyskania dostępu do rachunków, aktywów itp.

[2] Dane dostępne na portalu Banku Światowego, źródło:

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=RU> [dostęp: 23.02.2023].

[3] Toal G., Geopolitical Catastrophe, Oxford Academic, 2017, źródło:

<https://academic.oup.com/book/40852/chapter/348888273> [dostęp: 23.02.2023].

[4] Borówka A., Wyzwania bezpieczeństwa międzynarodowego przestrzeni euroatlantyckiej w perspektywie geopolitycznej [w:] red. M. Banasiak, A. Rogozińska, Polska i bezpieczeństwo międzynarodowe. Kontekst roeyski, wyd. Difin, Warszawa 2020, s. 42.

[5] Uchwała Sejmu RP z dnia 6 grudnia 1991 r. w sprawie niepodległości Ukrainy,

źródło: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP19910450316/O/M19910316.pdf> [dostęp: 23.02.2023].

[6] Tekst Memorandum Budapesztańskiego dostępny na portalu Organizacji Narodów Zjednoczonych, źródło:

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52241.pdf> [dostęp: 23.02.2023].

[7] Konończuk W., Ukraina rezygnuje z podpisania umowy stowarzyszeniowej w Wilnie:

przyczyny i implikacje, OSW 2013, źródło: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-11-27/ukraina-rezygnuje-z-podpisania-umowy-stowarzyszeniowej-w-wilnie> [dostęp: 23.02.2023].

[8] Tekst dokumentu dostępny na portalu Organizacji Narodów Zjednoczonych, źródło:

<https://peacemaker.un.org/UA-ceasefire-2014> [dostęp: 23.02.2023].

[9] Tekst dokumentu dostępny na portalu Organizacji Współpracy i Bezpieczeństwa w

Europie, źródło <https://www.osce.org/cio/140156> [dostęp: 23.02.2023].

- [10] Tekst Opinii Komisji w sprawie aplikacji Ukrainy o członkostwo w Unii Europejskiej dostępny na portalu Komisji Europejskiej, źródło: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Ukraine%20Opinion%20and%20Annex.pdf> [dostęp: 23.02.2023].
- [11] Deni J. R., Finland and Sweden in NATO: Looking Beyond Madrid, Scowroast Center For Strategy and Security, 2022, źródło: <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2022/11/Finland-and-Sweden-in-NATO-Looking-beyond-Madrid.pdf> [dostęp: 23.02.2023].
- [12] Podsumowanie Szczytu 24 UE-Ukraina z dnia 3 lutego 2023 dostępne na portalu Rady Europejskiej, źródło: <https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/international-summit/2023/02/03/> [dostęp: 23.02.2023].
- [13] Szopa M., Rosyjska przeprawa na Dońcu zniszczona, artykuł dostępny na portalu Defence24, źródło: <https://defence24.pl/sily-zbrojne/rosyjska-przeprawa-na-doncu-zniszczona> [dostęp: 23.02.2023].
- [14] Polska Agencja Prasowa, New York Times: Ukraińcy otworzyli tamę w Demidowie. W ten sposób uratowali Kijów, notatka prasowa dostępna na portalu PAP, źródło: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1181448%2Cnew-york-times-ukraincy-otworzyli-tame-w-demidowie-w-ten-sposob-uratowali> [dostęp: 23.02.2023].
- [15] Stewart A., The Battle of Hostomel: How Ukraine`s unlikely victory changed the course of the war, artykuł dostępny na portalu Global News, źródło: <https://globalnews.ca/news/9491396/ukraine-hostomel-battle-antonov-airport/> [dostęp: 23.02.2023].
- [16] Wagnerowcy w Kijowie. Polują na prezydenta i członków rządu, notatka prasowa dostępna na portalu Gazety Prawnej, źródło: gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8368076,grupa-wagnera-kijow-ukraina-wojna-wagnerowcy.html [dostęp: 23.02.2023].
- [17] Borówka A., Cztery tygodnie walki o Ukrainę. Scenariusze dalszego rozwoju wojny w obliczu rosyjskiej taktyki spalonej ziemi, Instytut Nowej Europy 2022, źródło: <https://ine.org.pl/cztery-tygodnie-walki-o-ukraine-scenariusze-dalszego-rozwoju-wojny-w-obliczu-rosyjskie-taktyki-spalonej-ziemi/> [dostęp: 23.02.2023].
- [18] Wilk A., Żochowski P., Nieczypor K., Ukraińcy odbijają Charkowszczyznę. 200 dni wojny, OSW 2022, źródło: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-09-12/ukraincy-odbijaja-charkowszczyzne-200-dni-wojny> [dostęp: 23.02.2023].
- [19] Cookman L., Kherson is Liberated but Not Yet Freed, artykuł dostępny na portalu Foreign Policy, źródło: <https://foreignpolicy.com/2022/11/18/kherson-ukraine-liberation-russia-occupation/> [dostęp: 23.02.2023].
- [20] Borówka A., Między młotem a kowadłem: Białoruś nie jest kowalem swojego losu w wojnie rosyjsko-ukraińskiej, Instytut Nowej Europy 2022, źródło: <https://ine.org.pl/miedzy-mlotem-a-kowadlem-bialorus-nie-jest-kowalem-swojego-losu-w-wojnie-rosyjsko-ukrainskiej/> [dostęp: 23.02.2023].
- [21] Ministry of Defence, wpis z dnia 17 lutego 2023 poświęcony aktualizacji danych wywiadowczych ministerstwa obrony Zjednoczonego Królestwa, dostępny na portalu Twitter, źródło: <https://twitter.com/DefenceHQ/status/1626472945089486848?s=20> [dostęp: 23.02.2023].

- [22] Wypowiedź dowódcy Norweskich Sił Zbrojnych Erika Kristoffersena dostępna na portalu TV 2, źródło: <https://www.tv2.no/nyheter/utenriks/forsvarssjefen-sa-mange-liv-har-gatt-tapt-i-ukraina-krigen/15447680/> [dostęp: 23.02.2023].
- [23] HSW S.A. skoncentrowała się na produkcji KRABów dla Ukrainy, źródło: <https://mil.in.ua/pl/news/hsw-sa-skoncentrowala-sie-na-produkcji-krabow-dla-ukrainy/> [dostęp: 23.02.2023].
- [24] Psujek G., Fabryka Broni pozywa Onet, artykuł dostępny na portalu gazety Rzeczpospolita, źródło: <https://radar.rp.pl/przemysl-obronny/art17526931-fabryka-broni-pozywa-onet> [dostęp: 23.02.2023].
- [25] Zharova L. V., The economy in the Times of war. One year after the Russian Invasion, źródło: <https://ine.org.pl/en/the-economy-in-the-times-of-war-2/> [dostęp: 23.02.2023].
- [26] Dane dostępne na portalu Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, źródło: <https://studium.uw.edu.pl/z-powodu-wojny-dochody-mieszkanow-ukrainy-zmalaly-o-1-5-bezrobocie-wzroslo-do-30/> [dostęp: 23.02.2023].
- [27] Wypowiedź Wicepremier Ukrainy Iryny Wereszczuk dostępna na portalu ukraińskiego Ministerstwa Reintegracji Tymczasowo Okupowanych Terytoriów, źródło: <https://minre.gov.ua/en/news/iryna-vereshchuk-ukraine-has-become-one-most-mined-countries> [dostęp: 23.02.2023].
- [28] Raport FAO „The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agriculture markets and the risks associated with the current conflict”, źródło: <https://www.fao.org/3/cb9236en/cb9236en.pdf> [dostęp: 23.02.2023].
- [29] Dane dostępne na portalu World Exports, źródło: <https://www.worldstopexports.com/wheat-imports-by-country/> [dostęp: 23.02.2023].
- [30] Czubiński R., Polska-Ukraina: Ja skorzystać na transporcie zboża przez Bałtyk?, artykuł dostępny na portalu Rynek Infrastruktury, źródło: <https://www.rynekinfrastruktury.pl/mobile/polska--ukraina-jak-skorzystac-na-transporcie-zboza-przez-baltyk-81469.html> [dostęp: 23.02.2023].
- [31] Artykuł dostępny na portalu Na Kolei, źródło: <https://www.nakolei.pl/ukraina-chce-przejsc-na-europejski-rozstaw-torow/> [dostęp: 23.02.2023].
- [32] W Polsce przybywa ukraińskich firm. W tych branżach działają najczęściej, artykuł dostępny na portalu Bankier.pl, źródło: <https://www.bankier.pl/wiadomosc/W-Polsce-przybywa-ukrainskich-firm-W-tych-branzach-dzialaja-najczesciej-8474605.html> [dostęp: 23.02.2023].
- [33] Haugh J., Russian invasion of Ukraine: Country`s forests could be `mass felled` to make money for Vladimir Putin`s army, artykuł dostępny na portalu Forestry Journal, źródło: <https://www.forestryjournal.co.uk/news/19994037.russian-invasion-ukraine-countrys-forests-mass-felled-make-money-vladimir-putins-army/> [dostęp: 23.02.2023].
- [34] Dane dostępne na portalu Statistica, źródło: <https://www.statista.com/statistics/1303344/ukraine-infrastructure-war-damage/> [dostęp: 23.02.2023].
- [35] Dane te nie obejmują przekroczeń granic z Białorusią oraz Rosją, z uwagi na brak pełnych informacji w tym zakresie.
- [36] Dane dostępne na portalu UNHCR, źródło: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> [dostęp: 23.02.2023].
- [37] Dane dostępne na portalu Organizacji Narodów Zjednoczonych, źródło: <https://news.un.org/en/story/2022/05/1117632> [dostęp: 23.02.2023].

- [38] Borówka A., Przymusowa migracja jako narzędzie osłabienia Zachodu, źródło: <https://ine.org.pl/przymusowa-migracja-jako-narzedzie-oslabienia-zachodu/> [dostęp: 23.02.2023].
- [39] Narodowy Bank Polski, Sytuacja życiowa i ekonomiczna uchodźców z Ukrainy w Polsce. Raport z badania ankietowego zrealizowanego przez OO NBP, s. 25, źródło: <https://www.nbp.pl/publikacje/migracyjne/sytuacja-uchodzcow-z-Ukrainy-w-Polsce.pdf> [dostęp: 23.02.2023].
- [40] Carrera S., Blockmans S., Gros D., Guild E., The EU`s Response to the Refugee Crisis Taking Stock and Setting Policy Priorities,, s. 5-12, źródło: https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2015/12/EU%20Response%20to%20the%202015%20Refugee%20Crisis_0.pdf [dostęp: 23.02.2023].
- [41] Szukalski P., Małżeństwa polsko-ukraińskie zawierane w Polsce. Przyczynek do badania integracji imigrantów ukraińskich z ostatnich lat, [w:] Polityka Społeczna, nr 8/2020, s. 30-35, źródło: <https://dspace.uni.lodz.pl/bitstream/handle/11089/32280/Ma%C5%82%C5%BCe%C5%84stwa%20polsko-ukrai%C5%84skie%202020.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [dostęp: 23.02.2023].
- [42] Zgoda władz Ukrainy na poszukiwanie mogił Polaków zamordowanych przez UPA, artykuł dostępny na portalu PAP, źródło: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1476729%2Czgoda-wladz-ukrainy-na-poszukiwanie-mogil-polakow-zamordowanych-przez-upa> [dostęp: 23.02.2023].
- [43] Dane dostępne na portalu Statista, źródło: <https://www.statista.com/statistics/1293492/ukraine-war-casualties/> [dostęp: 23.02.2023].
- [44] Huntington S., Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego, wyd. MUZA SA, Warszawa 2011, s. 18.
- [45] Koneczny F., O wielości cywilizacji, s. 224-225, źródło: <https://cbmn.pl/uploads/ebooks/Feliks%20Koneczny%20-%20O%20wielo%C5%9Bci%20cywilizacji.pdf> [dostęp: 23.02.2023].
- [46] Powstał autokefaliczny Kościół Prawosławny na Ukrainie. Czy parafie podporządkowane Moskwie przejdą pod jurysdykcję „Kościół bez Putina”? , opracowanie Biuletynu Informacyjnego Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, źródło: <https://studium.uw.edu.pl/powstal-autokefaliczny-kosciol-prawoslawny-na-ukrainie-czy-parafie-podporzadkowane-moskwie-przejda-pod-jurysdykcje-kosciola-bez-putina/> [dostęp: 23.02.2023].
- [47] Piechowska M., Cerkiew Prawosławna Ukrainy – rok po uzyskaniu autokefalii, PISM 2020, źródło: https://pism.pl/publikacje/Cerkiew_Prawoslawna_Ukrainy__rok_po_uzyskaniu_autokefalii [dostęp: 23.02.2023].
- [48] Czy na Ukrainie zdelegalizowano moskiewską cerkiew prawosławną i aresztowano jej przedstawicieli?, artykuł dostępny na portalu PAP, źródło: <https://fakehunter.pap.pl/raport/d5a4114d-e105-4c2a-95da-194c4c39d884> [dostęp: 23.02.2023].
- [49] Rogoża J., Ucieczka do przodu: Ukraiński Kościół Prawosławny Patriarchatu Moskiewskiego wobec wojny , OSW 2022, źródło: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-06-06/ucieczka-do-przodu-ukrainski-kosciol-prawoslawny-patriarchatu> [dostęp: 23.02.2023].
- [50] Od 2025 roku Kazachstan przejdzie na alfabet łaciński, opracowanie Biuletynu Informacyjnego Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, źródło: <https://studium.uw.edu.pl/od-2025-roku-kazachstan-przejdzie-na-alfabet-lacinski/> [dostęp: 23.02.2023].

INSTYTUT
NOWEJ
EUROPY